

18.7.2005

משק המים באנגליה ובווילס**

הספקת המים בבריטניה היתה במשך שנים רבות בידי רשויות מקומיות וחברות פרטיות. בראשית שנות השבעים של המאה העשרים הוקמו רשויות ציבוריות אזוריות, כל אחת מהן היתה אחראית על הספקת המים, הטיפול בביוב והתיעול (של מי הגשם) באגן היקוות. הרשויות הללו היו גם אחראיות על משאבי המים, מאגרים תת-קרקעיים, נהרות וחופים. במושגים שלנו, כל רשות מלאה באזורה שורה של תפקידים: נציבות מים, 'מקורות', רשות ניקוז, וכן גם מחלקת מים בישובים העירוניים והכפריים (למעשה אין הספקת מים להשקיה בחקלאות של אנגליה ווילס).

ההשקעות ברשויות נתפסו כחלק מתקציב המדינה ולכן כאשר המדינה צמצמה הוצאות בגלל שיקולים של מדיניות כלכלית כללית, היא דרשה גם מהרשויות להצטמצם. כך נדחו השקעות במשק המים והתשתיות לא טופלו כהלכה. בשנות השמונים חברו הקשיים התקציביים, ההזנחה, וההחמרה בתקנות איכות המים והסביבה—יחד עם המגמה הכללית להעדפת המגזר הפרטי שאפיינה את ממשלתה של מרגרט תאצ'ר—ומשק המים הופרט. לפניו הופרטו שירותים ציבוריים אחרים וביניהם, חשמל, גז, רכבות ושדות תעופה.

בהפרטה נמכרו עשר הרשויות האזוריות של אנגליה ושל ווילס והפכו לחברות פרטיות למים וביוב (סקוטלנד וצפון אירלנד לא הצטרפו). במקביל הופרדו התפקידים השלטוניים של הרשויות הציבוריות—האחריות על ניהול המשאבים ושמירת הסביבה—והועברו למשרדים ממשלתיים; החברות החדשות לא עוסקות בהם. בנוסף לאלה, נשארו פעילות 29 חברות קטנות למים בלבד. בינתיים נקנו אחדות מהקטנות ואוחדו עם חברות גדולות; הנותרות מספקות פחות מ-5% מהמים במגזר.

חברות המים הן מונופולים באזוריהן ועל כן הוקמה רשות ממשלתית שמפקחת על פעולותיהן—משרד המים, Ofwat. המשרד הוא הרגולטור הכלכלי, קובע מחירים ומאשר תוכניות פעולה והשקעות.

עקרונות ההסדרה הכלכלית

תחרות חופשית, אם היא אמנם מתקיימת, מבטיחה יעילות; היעילים מוכרים במחירים נמוכים ומי שאינו יעיל יוצא מהענף. הענף מתייעל. החברות המתחרות מגדילות רווחים בהתרחבות: או שהשוק מתרחב כמו בתקשורת או שהתרחבות היא על חשבון אחרים; למשל, בענף המרכולים. אפשרות ההתרחבות במשק המים מוגבלת, היא מותנית בעיקר בגידול של האוכלוסייה, שהוא ברוב המקומות איטי, והאפשרות להתרחב על חשבון אחרים למעשה אינה קיימת; כל ספק הוא יחיד בתחומו הגיאוגרפי. חקלאי, יצרן בתחרות, יכול להחליט להפסיק לייצר, אחרים יביאו לשוק עגבניות ומלפפונים; חברת מים חייבת בשירות מתמיד וקבוע. בתנאים אלה חברות פרטיות תספקנה שירותי מים וביוב יציבים רק אם רווחיהן יובטחו. תפקיד ההסדרה הוא לוודא שירותים טובים לטווח הקצר והארוך ורווחים סבירים ולא מוגזמים.

תחילתה של ההסדרה הכלכלית המודרנית בפיקוח על הרכבות וייצור החשמל בארצות הברית. בסוף המאה התשעה עשרה ובתחילת המאה העשרים נחקקו החוקים הראשונים שאכפו פיקוח כלכלי על השירותים הציבוריים והיסודות שהונחו אז מאפיינים את ההסדרה האמריקאית בחלקה הגדול עד היום (החומר שפורסם מתייחס בעיקר להסדרת

* ארז ימיני, כלכלן; יואב כסלו, הפקולטה לחקלאות.

** הסקירה מבוססת על מידע שאספנו בקריאה, בעיקר ממקורות האינטרנט, וביקור באנגליה בראשית יוני 2005. אנחנו מודים למר יגאל לוין מהשגרירות הבריטית בתל אביב על הסיוע בהכנת הביקור.

ענף החשמל, אך העקרונות דומים גם במגזרים אחרים). חברת שירות ציבורי חייבת בשירות לפי תקנות איכות הסביבה או איכות המים; תקנות אלה נקבעות בדרך כלל בממשלה הפדרלית. את תעריפי השירות קובעת רשות לשירותים ציבוריים של המדינה (State) כך שהם יכסו את כל העלויות, כולל פחת על הנכסים ורווח סביר.

שינויים בתעריפים נעשים בארצות הברית בהליך דמוי משפטי בו חברי הרשות שומעים טיעונים, ברוב המקרים מפי עורכי דין ורואי חשבון שמגייסים הצדדים—החברה ספקית השירות ונציגי צרכנים, עובדים, ארגוני סביבה ואחרים. מקובל שהדיונים נפתחים ביזמת החברות שמבקשות לעדכן מחירים אך גם גורמים אחרים יכולים לקרוא, וקוראים, לדיונים בתעריפים ובשירותים. עקרון ברזל של ההסדרה האמריקאית הוא שקיפות מלאה: החברות חייבות להציג את כל החומר שבידיהן, כולל תמלילים של שיחות פנימיות, ומנהליהן מעידים בשבועה ועשויים להישאל בכל עניין שקשור בחברה ובמדיניות שלה.

בגלל קביעת התעריפים כך שיכסו גם רווחים—תשואה מובטחת להון—ההסדרה האמריקאית כונתה בשם הסדרת שיעור התשואה. היתרון העיקרי שתלו בה הוא שבשיטה זו המפקח, הרגולטור, בודק שלא יהיו רווחים מופרזים; כלומר, שלא יהיה ניצול הצרכנים, אך הוא אינו מתערב בניהול. החברה, ספקית השירות, חופשית לנהל את עבודתה ביעילות. אולם השיטה זכתה לביקורת, כבר לפני כארבעים שנה, משני כיוונים עיקריים. הטיעון התיאורטי היה שקביעת שיעור תשואה מובטח מעודדת השקעות הון עודפות: ככל שלחברה יש נכסי הון רבים יותר, גדל הנפח הכולל של רווחיה ולכן תגזים בהשקעות. כך יש שטוענים שחברת 'מקורות' משקיעה בעודף.

הביקורת האחרת היתה שהאנשים שמקיימים את ההסדרה הציבורית של השירותים, הרגולטורים, "נלכדים" בידי החברות והופכים לעושי דבריהן; דוגמה מפורסמת היא הרשות המפקחת על התחבורה בארצות הברית שתפקידה היה לשמור על הציבור מפני המונופולים, בעיקר בהובלה במסילות ברזל. לאחר שנסללו כבישים, הרשות הפכה למגינת הרכבות והטילה מגבלות על ההובלה במשאיות. עם הביקורת נוצר קשר בין הדיון הכלכלי בהסדרה לדיון בתמריצים כלכליים, של החברות המוסדרות ושל המסדירים אותן. מכאן התפתח ענף גדול וחשוב בכלכלה המודרנית, אך לא נדון בו כאן. בהפרטה באנגליה היה ניסיון מכוון להתגבר על הקשיים עליהם הצביעה הביקורת בארצות הברית וליישם את התובנה של הניתוח המודרני.

האיש שניסח את עקרונות ההסדרה של השירותים הציבוריים שהופרטו בבריטניה הוא פרופסור ליטלצ'ילד (Littlechild) מאוניברסיטת בירמינגהם. לתורתו, במקום הסדרת שיעור תשואה תבוא הסדרה של מחירי תקרה: רשות לשירותים ציבוריים תקבע לחברות המספקות מחירי תקרה, מעבר להם אסור יהיה לחברות להעלות את התעריפים ואלה יישארו קבועים לתקופה ארוכה יחסית (או ישתנו לפי תוואי שייקבע מראש). הרשות לא תתערב בפעילות השוטפת של החברות, הן תהיינה חייבות בהספקת שירותים בסטנדרטים ברורים וההסדרה תהיה בשלט רחוק. משטר המחירים הקבועים יאפשר לחברות שתתייעלנה להרוויח ובמקומות בהם היה הדבר אפשרי, נבנתה תחרות ממשית לתוך ההפרטה; למשל, תחנות החשמל הפכו לחברות עצמאיות שמתחרות על הספקת החשמל לרשת, לצרכנים גדולים מותר לרכוש מים מחברות שמעבר לגבול האזור שלהם. גם אם תחרות בהספקת השירות אינה אפשרית, העובדה שחברות השירותים הציבוריים הן פרטיות ומניותיהן נסחרות בשוק—תבטיח שחברה לא יעילה תיקנה בידי מי שיחשבו שהם יוכלו לנהלה טוב יותר. על כן השילוב של המשטר של מחירי התקרה ושוק ההון (המניות) ממריץ התייעלות.

בצפייה להתייעלות, נקבעו המחירים לשירותים הציבוריים בנוסחה שנודעה במונח מדד מינוס X. לפי הנוסחה, מחירי התקרה נקבעים בראשית תקופה קבועה ובמשך התקופה הם מתעדכנים (עולים או יורדים) לפי השתנות מדד המחירים לצרכן ובנוסף, המחירים הריאליים יורדים מדי שנה ב-X אחוזים, שיעור שמבטא את דרישות ההתייעלות מהחברה. במשק המים הוכר מלכתחילה הצורך בהשקעות רבות במשך תקופה ארוכה והובן שמימונן יחייב העלאת מחירים; שיעורה סומן Q אחוזים לשנה. על כן הנוסחה למים היא מדד פלוס K ($K=Q-X$). בפרסומי משרד המים (Ofwat) בקביעת מחירי תקרה

הכוונה לקביעת הגודל K, באחוזים לשנה; כלומר, בשפת משרד המיס מחירי תקרה אינם מחירים בלי"ש אלא שיעורים מקסימליים של שינויי מחירים.

ההפרטה

הפרטת עשר הרשויות הציבוריות והקמת משרד המיס (הרשות המפקחת) נעשו בשנת 1989. כפי שנראה בהמשך, מחירי המיס באנגליה ווילס עלו מאז ההפרטה והצפי הוא שבתום העשור הזה, בשנת 2010, הם יהיו גבוהים ריאלית ביותר מ-50 אחוזים ממה שהם היו כאשר משק המיס נמסר לידי החברות הפרטיות. המשמעות של העלייה הזו היא שהתעריפים שגבו רשויות המיס הציבוריות היו נמוכים מדי ביחס לצורכי משק המיס, ובמיוחד ביחס לצרכים המתרחבים של השמירה על איכות המיס והסביבה. ואמנם הדיונים הפומביים על הפרטת משק המיס נפתחו בשנת 1985 בעקבות דרישה, שלא אושרה, להעלות את התעריפים בחברת מיס אחת. יש אף שטוענים שהמגבלות שהממשלה הטילה על התקציבים והתעריפים של רשויות המיס נעשו במתכוון, בכדי לעודד את ההפרטה. בכל מקרה, לנקודת המוצא, תעריפים נמוכים, היתה השפעה חשובה על המשך הדרך.

לקראת ההפרטה בחנה הממשלה (משרד המיס עדיין לא קם) את ההשקעות הדרושות ואת האפשרות שהחברות תבצענה אותן. כך נקבעה תקרת המחירים, שיעור ההשתנות שלה (מדד פלוס K), במטרה שהחברות תוכלנה לעמוד ביעדיהן; השיעור נקבע למשך עשר שנים עם אפשרות לבדיקה ושינוי לאחר חמש שנים. כפי שנראה, האפשרות הזו אמנם מומשה. עלות ההפרטה היתה גבוהה: החובות של הרשויות הציבוריות, בערך מקורב של 5 מיליארד ל"ש, נמחקו; לחברות המופרטות נמסרו מענקים לפיתוח—המינוח היה נדוניה ירוקה—בסכום של 1.5 מיליארד ל"ש; וכן זכו החברות לויתור על מסים לשנים הראשונות, ויתור שערכו נאמד ב-7.7 מיליארד ל"ש. הרשויות נמכרו תמורת 5.2 מיליארד ל"ש; כלומר, הממשלה הבריטית השקיעה בהפרטה 9-10 מיליארד ל"ש מתקציב המדינה. (שער החליפין שמתאים להמרת הערכים הללו לשקלים של שנת 2005 הוא 13 ש"ח ללירה שטרלינג).

החברות הופרטו במבנה כפול: חברת מיס וביוב והיא עצמה נמצאת בבעלות חברת אחזקה (חברת אם). החברות הבנות קבלו את רשיון הפעולה במיס וביוב, המניות שנמכרו היו של חברות האם. במשך חמש השנים שלאחר הפרטה החזיקה הממשלה ב"מניות זהב" של החברות והגבילה אותן לעסוק רק במיס וביוב. אחרי תום התקופה הזו, התרחבו חברות האחזקה לתחומים שאינם מיס ורבות מהן נקנו בידי אחרות; למשל, חברת המיס והביוב של עמק התמזה, ספקית המיס של לונדון, שייכת עתה לחברה גרמנית שעיקר עיסוקה בחשמל. חברות האם לא רק מחזיקות במניות, רבות מהן גם מוכרות שירותים לחברות הבת ואחד התפקידים החשובים של משרד המיס הוא להקפיד על חומות סיניות; על כך שחברות המיס והביוב תתנהלנה בנפרד מחברות האחזקה ולא תעברנה אליהן רווחים דרך תשלומים מוגזמים עבור שירותיהן.

יש הערכות שונות בדבר ערך הנכסים של הרשויות שהופרטו; הם נעים בין 35 ל-130 מיליארד ל"ש. (האומדן הוא לערך הכינון המופחת; כלומר, הסכום שהיה צריך להשקיע במועד ההפרטה אילו הנכסים הללו היו נרכשים ונבנים כחדשים אז פחות הפחת המחושב לפי גילם.) כאמור, הממשלה מכרה את החברות תמורת 5.2 מיליארד ל"ש. החשבון הזה הוא גס, אך התמונה הכללית אמיתית: החברות נמסרו תמורת 5-15 אחוזים מערך הנכסים שלהן. אולם חשוב לראות, המכירה של החברות במה שנראה כנזיד עדשים וההוצאה הגדולה מתקציב המדינה שתוארה לעיל אינן בהכרח מתנות לבעלים החדשים של חברות המיס והביוב. החברות הללו כפופות להסדרה, מחירי התקרה נקבעים כך שהם מכסים את ההוצאות של החברות כולל תשואה על ההון שהושקע; במילים אחרות, הבעלים החדשים זוכים לתשואה על ההון המוכר, הוא הסכום בו רכשו את החברות¹ והשקעות שנעשו לאחר הרכישה, ולא על הערך האמיתי של הנכסים. (ההגדרה הזו עקרונית, ההתפתחויות למעשה תיסקרנה בהמשך.)

¹ למען הדיוק, ערך ההון המוכר לא היה ערך הרכישה אלא הערך של המניות הנסחרות של החברות בממוצע ל-220 הימים הראשונים שאחרי ההפרטה.

מי שהרוויח בהפרטה היו צרכני המים: הם קבלו מים ושירותי ביוב בתעריפים נמוכים ממה שהיו צריכים לשלם אילו החברות היו נמכרות בסכומים ששיקפו את ערך הרכוש שלהן במלואו (בהמשך נראה שהרווחים הללו היו זמניים). בדרך כלל מוצג כיוון הקביעה מהנכסים והתפעול אל המחירים—מחירי התקרה נקבעים כך שיכסו את עלות התפעול ועוד תשואה הוגנת על הנכסים—אולם בשעת ההפרטה הכיוון היה הפוך: הממשלה קבעה מחירי תקרה (המשתנה K) ומכרה את החברות לפי התשואה שאפשר היה לקבל כשארית אחרי הפחתת עלויות התפעול מהמחירים שהתפתחותם אושרה.

כלל גדול בכלכלה, אין ארוחות חינם; אם כך, מי שילם עבור המחירים הנמוכים של המים? ציבור משלמי המסים שילם. משלמי המסים היו הבעלים של הרשויות שנמכרו לחברות ומכספי משלמי המסים באו ההטבות שהחברות זכו בהן בעת ההפרטה. לכאורה, משלמי המסים הם המשתמשים במים, אך לא במדויק: משפחות מעוטות הכנסה צורכות מים כמו משפחות עשירות רבות אך ומשלמות מעט מסים וצריכת המים היחסית של חברות תעשייתיות עשויה להיות גדולה בהרבה מחלקן היחסי במסים.

המניע להיצמד למחירים הנמוכים של נקודת המוצא היה בעיקרו פוליטי: המאמץ של הממשלה להציג את ההפרטה כמיטיבה עם הציבור. בהתאם, הממשלה אף פרסמה חשבון חלקי והודיעה שההכנסות מההפרטה היו 3.6 מיליארד ל"ש. המניע הפוליטי שולט במשרד המים עד היום: המשרד מקיים שקיפות (אף כי יש מבקרים שטוענים שאינה מלאה ומדויקת) ומציג בפרסומיו נתונים רבים על משק המים והחברות; אך הנתונים וההסברים הטכניים טבועים במלל מייגע שעיקרו "הנה כך וכך וכך עשינו למען הציבור".

ליד כל חברת מים וביוב הוקמה מועצת צרכנים אזורית (WaterVoice). המועצה ממונה מטעם משרד המים והמשרד אף סיכם עם המועצות אמנה לפיה הן לא תפרסמנה ביקורת על עבודתו בטרם בירור; ובכלל, תתנהגנה בנימוס. בעקבות חוק מים חדש יהיו שינויים במועצות הצרכנים אך עדיין לא ברור אם הן תהיינה עצמאיות יותר. ביקורת על פעולת משק המים המופרט נעשית בתקשורת ובמידה לא רבה (אך לעתים חריפה) גם באקדמיה.

עם ההפרטה נקבעה גם שיטת העבודה של משרד המים. לקראת כל תקופת הסדרה בת חמש שנים, מזמין המשרד מאת החברות הערכה של עלות התפעול וצורכי ההשקעות לתקופה, המשרד מפרסם אז טיוטה של מחירי התקרה, K, שבכוונתו לקבוע ומקבל תגובות מהחברות ומהציבור. בשלב האחרון מוציא המשרד קביעה סופית; לחברות נשמרת הזכות לערער על הקביעה בפני המשרד הממשלתי שמקביל לממונה על ההגבלים העסקיים אצלנו, אולם הן מערערות רק לעתים רחוקות. שיטת הקביעה הזו שונה מהאמריקאית: אין כאן ישיבה של כעין בית דין; אין דיונים ציבוריים עם ייצוג של עורכי דין ומומחים אחרים; לבד מהערות, אין השתתפות פעילה של נציגי ציבור או עובדים; אין אפשרות לקרוא לדיון במועדים שלא נקבעו מראש. שיטת הפעולה האמריקאית נתפסה באנגליה כיקרה ומכבידה ולכן נבחרה דרך פעולה שהיא אולי פחות דמוקרטית ופתוחה לציבור, אך פשוטה יותר ועלותה נמוכה יחסית.

מס רווחי הון

תופעה חוזרת ונשנית בהפרטות של חברות שהיו בבעלות הממשלה היא שערך המניות של החברות שהופרטו עולה לאחר ההפרטה במידה ניכרת. כך גם ערך המניות של עשר חברות המים והביוב עלה—מעל לשינוי הממוצע של מחירי המניות בבורסה בבריטניה—ב-100 הימים הראשונים ב-31% והוא עלה ב-93% בארבע השנים שלאחר ההפרטה. עליות דומות חלו גם במניות של חברות השירותים הציבוריים האחרות בבריטניה.

משהגיעה מפלגת הלייבור לשלטון בשנת 1997 היא הטילה מס רווחי הון על החברות בשירותים הציבוריים שהופרטו. המס הוסבר ברווחים המוגזמים של מחזיקי המניות וברצון של הממשלה לאסוף מסים שיוקדשו לתוכנית מיוחדת להחזרת מובטלים לעבודה. המס שהוטל על חברות המים והביוב (למעשה על מחזיקי המניות בחברות האם שלהן) היה 1.65 מיליארד ל"ש; כ-8 אחוזים מערך ההון של החברות.

טענת המצדדים במס היתה, שמכיוון שהוא חד-פעמי ולא יחזור, הוא לא ישפיע על התנהגות החברות ועל המחירים לצרכנים. אך כפי שנראה בהמשך, משרד המיס נאלץ לאחרונה להעלות את התעריפים; סביר בהחלט שגם מס רווחי ההון היה בין הגורמים לצורך בהתייקרות הזו. אם כך, גם צרכני המיס, ולא רק בעלי המניות, נשאו בעול המס.

קביעת התעריפים—העלויות המוכרות

מגזר המיס באנגליה מספק כ-4.6 מיליארד מ"ק לשנה ומזה 70% למשקי בית. הצפי היה שהשימוש במיס יגדל ביותר מ-50% במשך עשרים השנים שאחרי ההפרטה. אולם המשק הבריטי עובר לכלכלת שירותים ובגלל הירידה בפעילות התעשייתית נשארה הצריכה ברמתה המקורית. במועד ההפרטה היו רק 3% ממשקי הבית מצוידים במדי מיס. בהתאם להנחיית הממשלה, החברות מתקינות, ללא תשלום, מדי מיס בבתיים חדשים ואצל צרכנים שמבקשים זאת. היום הגיע שיעור משקי הבית עם מדי מיס ל-24% והתוכנית היא שעד 2010 יהיו מדי מיס ב-36% ממשקי הבית. משקי בית ללא מדי מיס משלמים עבור מיס וביוב תשלום שנתי לפי ערך הנכס, הבית או הדירה.

לוח 1: תעריפים למיס ושירותי ביוב לשנת הכספים 2005-2006, ממוצע לחברות

מ"מ	תשלום קבוע (לי"ש לשנה)	תשלום ליחידה (לי"ש למ"ק)	למשק בית (לי"ש לשנה)
מיס	21.88	0.94	134
ביוב	38.11	0.81	144
בסך הכל	59.99	1.75	278

הערות: א. שנת הכספים בבריטניה היא מ-1 באפריל ועד 31 במרץ. ב. הערכים בשתי השורות הראשונות הם ממוצעים משוקללים בכמות המיס בכל חברה; השורה האחרונה היא סכום השתיים שמעליה.

לפתיחת הסקירה, מוצגים בלוח 1 תעריפי מיס וביוב לשנת הכספים הנוכחית 2005-2006 למשקי בית עם מדי מיס. התעריף בנוי מסכום שנתי קבוע ועליו נוסף תשלום לפי נפח. הנתונים בלוח הם ממוצעים לכל החברות, בתעריפים של החברות יש שונות ניכרת בגלל הבדלים בעלויות; למשל, התשלום הקבוע עבור שירותי ביוב נע בין 46 ל-214 לי"ש למשק בית וטווח התשלום עבור מיס למשק בית לשנה נע בין 79 ל-163 לי"ש לשנה. בשער חליפין של 8 ש"ח ללי"ש, התשלום הממוצע למשק בית הוא 2,240 ש"ח לשנה. הסכום הזה גדול ב-50 עד 100 אחוזים ממה ששילם משק בית בישראל אף שהאגלים אמורים להשתמש בכמויות קטנות יותר של מיס—השקית הגינות מועטה ויש אומרים שהם גם מתקלחים פחות מאתנו.

קביעת התעריפים נעשית בשיטה הבאה, לכל חברה נקבע הפדיון הדרוש לכיסוי הוצאותיה בתחומי המיס והביוב והתעריף הוא הפדיון מחולק בכמות הצפויה. בחישוב הפדיון הדרוש נכללת הערכה על השינויים הצפויים בתקופה, התייעלות, השקעות ועלויות אחרות שתגדלנה. נעבור עתה על נתוני הקביעה לתקופה 2005-2010. לתקופה זו צפוי שהעלות הכוללת, ללא השקעות, בכל חברות המיס והביוב תהיה 40 מיליארד לי"ש.

חלק כל אחד מסעיפי ההוצאה העיקריים הוא:	
תפעול	37 אחוזים
תחזוקת תשתיות	7
פחת	22
תשואה להון	30
מס חברות	4

בחלוקה גסה, מחצית מהעלות לסעיפיה מיוחסת להספקת מים ומחצית לסילוק הביוב והטיפול בו.

מונחים עיקריים בקביעת הפדיון הדרוש הם העלות המוכרת וההון המוכר. בעלויות תפעול נכללות רק הוצאות בסעיפים מוכרים, שמשרד המים מסכים להם, ובהון נכללים רק נכסים מוכרים. אם חברה השקיעה בנכס שלא הוכר, הפחת והתשואה בגינו לא ייכללו בחישוב הפדיון הדרוש. כאמור, סך ההון המוכר לכל חברה הוא עלות הרכישה (220 ימים ראשוניים) פלוס כל ההשקעות המוכרות שנעשו מאז בניכוי פחת לפי הכללים.

הוצאות תפעול

משרד המים צופה שברוב החברות תחול, בתקופה 2005-2010, עלייה בהוצאות התפעול. אחד הגורמים—והוא משפיע מיום ההפרטה ועוד יוסיף וישפיע בעתיד—הוא המכירה של החברות בשנת 1989 בערך נמוך יחסית (פחות במידה ניכרת מערך הרכוש היצרני שלהן). בגלל הערך הנמוך הזה ובגלל צורת האומדן שלו, עתה כאשר החברות מחדשות ציוד, הדבר אינו נתפס כהחלפת מערכות אלא כהשקעה חדשה; השקעה שמגדילה את הפחת והתשואה המוכרים, ולכן גם את התעריף. (כפי שנאמר לעיל, התעריפים הנמוכים ששררו מיד לאחר ההפרטה היו תופעה זמנית וחולפת). הגורמים האחרים לגידול הם: כיסוי פיגורים בתשלומי פנסיה, עלייה צפויה ורבה במחיר אנרגיה, גידול בחובות צרכנים בעקבות הגבלה חוקית של ניתוק ההספקה, ועלייה צפויה באגרות וביניהן אגרת רישיון ההפקה (זה לא היטל הפקה). יש גורמים נוספים: התקנה מדי מים נעשית, כפי שהוסבר, רק בבתיים חדשים או לבקשת הצרכנים. הצרכנים שמבקשים הם בדרך כלל בעלי הדירות הגדולות שהתשלום הקבוע שמוטל עליהם, בהיעדר מד-מים, גדול יחסית. המעבר של אלה לצריכה מזודה מקטין את התשלום שלהם. כאמור, לצרכנים גדולים שיושבים קרוב לגבול האזור יש רשות לבחור ספק מים, הבחירה עשויה לפגוע בפדיון. כל הפגיעות הצפויות בפדיון מכוסות בהעלאת התעריף המותר (מחירי התקרה).

תחזוקת תשתיות ופחת

משרד המים מתייחס באופן שונה לנכסי תשתית—ברובם תת-קרקעיים אך גם סכרים, תעלות ומוצאי ניקוז וקולחים לנהרות וליים—ולאלה שמוצבים מעל לקרקע. לאחרונים מוכר פחת בחישוב העלות, לפי הערכות קיים מקובלות. לנכסי תשתית אין מחשבים פחת. ההתייחסות כאן היא כאילו שמערכת הנכסים הזו—לא כל פרט בנפרד—תתקיים לעד, בתנאי שתתוחזק כהלכה. עלות התחזוקה מוכרת כהוצאה שהפדיון אמור לכסות. כדאי לציין, על אף הדמיון החיצוני אין כל קשר בין המכירה של החברות תמורת סכומים קטנים מערך הנכסים שלהן לבין ההתייחסות המיוחדת לנכסים התת-קרקעיים. אלה שני עניינים שונים.

משרד המים מסביר בדוגמה של צי מוניות: לחברה יש חמש מוניות, אחת בת חמש, אחת בת ארבע, וכן הלאה. כל מונית פועלת חמש שנים ואחר כך מוחלפת. יש שתי דרכים לחישוב הפחת והן תבאנה לתוצאות זהות. האחת היא לחשב לכל מונית פחת של חמישית מערכה (פחת בשיטת הקו הישר) ולסכם לצי המוניות כולו; יתקבל פחת כולל בערך של מונית אחת. בשיטה האחרת אין מחשבים פחת אלא רושמים כהוצאה מדי שנה את ערך המונית החדשה שנקנית. הערכים זהים.

לדעת משרד המים, במשק המים שהוא מאד מורכב קשה להעריך מה משך הקיים של הנכסים התת-קרקעיים (יש בהם בני למעלה מ-100 שנים ועדיין מתפקדים כהלכה), אך מהנדסים יכולים להעריך באמינות סבירה מה עלות התחזוקה השוטפת שדרושה בכדי לקיים את המערכות הללו בפעולה תקינה ויציבה. על כן משרד המים מכיר בהוצאות תחזוקה שמאפשרות לקיים את נכסי התשתית, אך אינו מכיר בפחת לנכסים אלה.

שאלת התחזוקה נמצאת לא פעם במחלוקת בין החברות למשרד המים. החברות טוענות שהן מחליפות ציוד ועל כן הן עוסקות בהשקעה—השקעה מוכרת היא תוספת לנכסים והיא מזכה את החברה בתשואה לכל השנים הבאות—והמשרד מקפיד לראות את התחזוקה כהוצאה שוטפת שהתעריף מכסה אך אינו מזכה בתשואה.

תשואה להון

התשואה היא להון המוכר. ההון הזה, לכל חברה, הוא, כפי שהוסבר, ערך השוק של החברה בעת ההפרטה (ממוצע ל-220 הימים הראשונים לאחר ההפרטה) פלוס ההשקעות המוכרות שהצטברו מאז (נכסים שאינם נכסי תשתית נרשמים נקיים מפחת). להון זה קבע משרד המיס, לתקופת ההסדרה 2005-2010, שיעור תשואה מוכר של 5.1 אחוזים לשנה (עם שינויים קלים בין השנים שבתקופה). זוהי התשואה הצפויה אחרי מס. לחברות קטנות הוכר שיעור תשואה גדול יותר. שיעור התשואה הוא ממוצע משוקלל בין שיעור התשואה הדרוש על ההון העצמי (למניות הבעלים של החברה) לבין הריבית שיש לשלם על ההלוואות שהחברה נטלה. לקביעת השיעור יש חשיבות גדולה לגבי התנהגות החברות, נשוב לעניין זה בהמשך.

מס חברות
במועד ההפרטה נקבע לחברות המופרטות מס חברות של 2% מהרווחים. המס הזה עולה עם הזמן ושיעורו צפוי להגיע ל-26% בסוף תקופה ההסדרה, בשנת 2010. תשלום המס הוא הוצאה מוכרת לצורך קביעת התעריף והשינויים שיחולו בו במשך תקופת ההסדרה.

השקעות
בתקופת ההסדרה 2005-2010 צפויות השקעות בנפח של 16.8 מיליארד ל"ש, קרוב למחצית הסכום הזה יושקע במשק המיס והשאר בביוב ותיעול. הנכסים שייבנו או יירכשו בתוכנית ההשקעות הזו יצטרפו להון המוכר של החברות; הפחת והתשואה בגינם יכללו בפדיון הדרוש לצורך חישוב התעריפים. כמו כן, צפוי שהיטלי פיתוח שישלמו הצרכנים, יוסיפו עוד כ-10% להשקעות של החברות; אך חלק זה אינו נחשב להון מוכר ואינו מזכה את החברות בפחת ותשואה.

מרכיבי המקדם K
הגידול בפחת ובתשואה המוכרים מתווספים לשינויים הצפויים בהוצאות התפעול ובמס החברות וכולם יחד קובעים את הגודל Q בסכום $K=Q-X$. ההחלטה על X, השיפור הצפוי ביעילות, התקבלה לאחר בחינה מפורטת שתוצג עתה.

יעילות, אומדנים והשפעה על ההכנסות
לקביעת מקדם היעילות X פעל משרד המיס במישורים אחדים. הוא הזמין אצל יועצים תחזיות של פוטנציאל השיפור לעתיד; התקבלו הערכות בטווח נרחב למדי. לאחר דיונים עם היועצים והחברות הגיע המשרד להערכה לפיה החברות תוכלנה להגיע, בתקופת ההסדרה, לשיפור יעילות בשיעור של 2.4% לשנה בתחום התפעול ו-3.6% לשנה בטיפול בנכסים. ערכים אלה שוקללו, בצירוף גורמים שיתוארו להלן, לקביעת הגודל X. (המשרד גם הזמין הערכה של היתרונות לגודל במפעלי החברות; נמצא שאין יתרונות ברורים.)

המישור האחר בו בחן המשרד את שאלת היעילות הצפויה הוא של ההשוואה התחרותית. באנגליה ובווילס יש עתה עשר חברות מיס וביוב, מספר החברות למים בלבד ירד ל-13. המשרד משווה את הביצועים של החברות. מזדי היעילות נאמדים בארבעה מישורים. החלוקה הבסיסית היא כפולה, מצד אחד להוצאות תפעול ולהוצאות תחזוקת הנכסים, ומצד שני להספקת מיס ולטיפול בביוב. בכל קבוצה מחושבים מדדים אחדים של עלות ממוצעת (במקום שאפשר, בעזרת רגרסיות).

להדגמה, להלן הצגה פשוטה של הממוצעים שנאמדו בתחום התפעול של הספקת המים:
הוצאות ההספקה ללא אנרגיה לק"מ קווים גדולים (בקוטר של 30 ס"מ ומעלה);
הוצאות הפקה והטיפול במים ללא אנרגיה כפונקציה של מספר המקורות;
השפעת ההספקה מנהרות (שמזוהמים יותר ממי מאגרים ובארות) על העלות;
הוצאות האנרגיה למ"ק כמות המים מחולק ברום ההספקה;
הוצאות המנהלה לצרכן.

הממוצעים הללו חושבו לפי הנתונים שהתקבלו מהחברות לשנת 2002-2003, היו 22 תצפיות (נתוני חברה אחת לא התאימו לניתוח). חישובים דומים נעשו לתחום הביוב,

אולם שם הנתונים באומדן לא היו לחברות כיחידות (יש רק 10) אלא למפעלי הטיהור והטיפול בבוצה (עשרות ואף מאות מפעלים).

לפי כל חישוב בנפרד, חברה שנמצאת "מתחת למוצע העלות" היא חברה יעילה וחברה שנמצאת מעליו אינה יעילה. אך האומדנים רבים מדי, על כן הרשות שיקללה לכל חברה את מצבה היחסי בארבעת המישורים: תפעול ונכסים, מים וביוב. בהצגה פשוטה, החברה הטובה בכל מישור נמצאת, לפי הבנייה, בספר היעילות והאחרות משויכות ל"רצועות יעילות"; בין 90 ל-100 אחוזי יעילות, בין 80 ל-90 אחוזים וכו'.

מיקומה של החברה ברצועת היעילות משפיע על המקדם K שלה. חברה שנמצא בניחות שהיא על ספר היעילות, תקבל תוספת של 0.4 יחידות אחוז לערך K שיחושב עבורה; בחברה בת יעילות נמוכה המקדם יקטן ב-0.1 יחידות לשנה. הרשות מכנה את המנגנון הזה בשם "מקל וגזר" וכוונתו שבעלי המניות של מי שמנצח במירוץ היעילות ייהנו מסוכרייה ובעלי החברות שאינן יעילות יאכלו מרור. זו תוספת, קבועה לתקופת ההסדרה, שניתנת למי שטובה מאחרים, או גריעה למי שמפגרת. משרד המים רואה בהשוואות הללו מכשיר חשוב בהסדרה ועל כן אינו מאפשר מיזוגים של חברות מים וביוב, שלא יקטן מספרן.

לתחרות השוואתית נוסף מרכיב חשוב, כל חברה שמשפרת יעילות נהנית מפרי מאמציה במשך חמש שנים; אחרי חמש שנים החיסכון עובר לצרכנים. ההצדקה להעברת התועלת משיפור היעילות לצרכנים אחרי תקופה קצובה היא שגם בענף תחרותי, חברה שמתייעלת מרוויחה במשך זמן מה, אך אז גם חברות אחרות תתייעלנה והמחירים ירדו, רווחי ההתייעלות יימחקו.

הסדרת רווחי ההתייעלות פועלת בדרך הבאה: כזכור, תקופת ההסדרה היא בת חמש שנים (התקופה הנוכחית היא 2005-2010). לכל חברה נקבעה הוצאה צפויה לכל שנה ולכל סעיף (הוצאות תפעול מים, הוצאות תפעול ביוב, וכדומה). הקטנת ההוצאות בסעיף, יחסית לצפי, מתגלגלת לזכות החברה למשך חמש שנים. למשל, אם בשנת ההסדרה הרביעית קטנו ההוצאות בסעיף מסוים ב-10 מיליון ל"ש, תהנה החברה אוטומטית מתוספת של 10 מיליון ל"ש לרווחים בשנים 4, 5 של תקופת ההסדרה הנוכחית (כיוון שהקטנת ההוצאות בתוך תקופת ההסדרה לא תשפיע על התעריף). בנוסף לכך, סכום של 10 מיליון ל"ש יתווסף להוצאות המוכרות—לצורך חישוב התעריף—בשנים 1, 2, 3 של תקופת ההסדרה הבאה. משנה 4 של התקופה הבאה ואחריה הסכום לא יהיה מוכר, התעריף יקטן והצרכנים יהיו אלה שיהנו מההתייעלות.

בדומה להתחלקות עם הצרכנים בתועלת ההתייעלות, החברות חייבות להתחלק עם הצרכנים גם במקרים בהם תממשה נכסים שאינם תפעוליים, תמכורנה או תפתחנה נכסי נדל"ן; למשל, ניצול לבנייה של שטח של בריכה שבעבר היתה חלק ממערכת הספקת המים אך כעת אפשר לוותר עליה.

המקדם K

המקדם K שנקבע לנוסחה RPI+K משתנה משנה לשנה ומחברה לחברה. המקדם הממוצע לכל החברות לשנות ההסדרה הקרובות הוא

2005-06	9.6 אחוזים
07-2006	3.9
08-2007	3.2
09-2008	2.5
10-2009	2.0

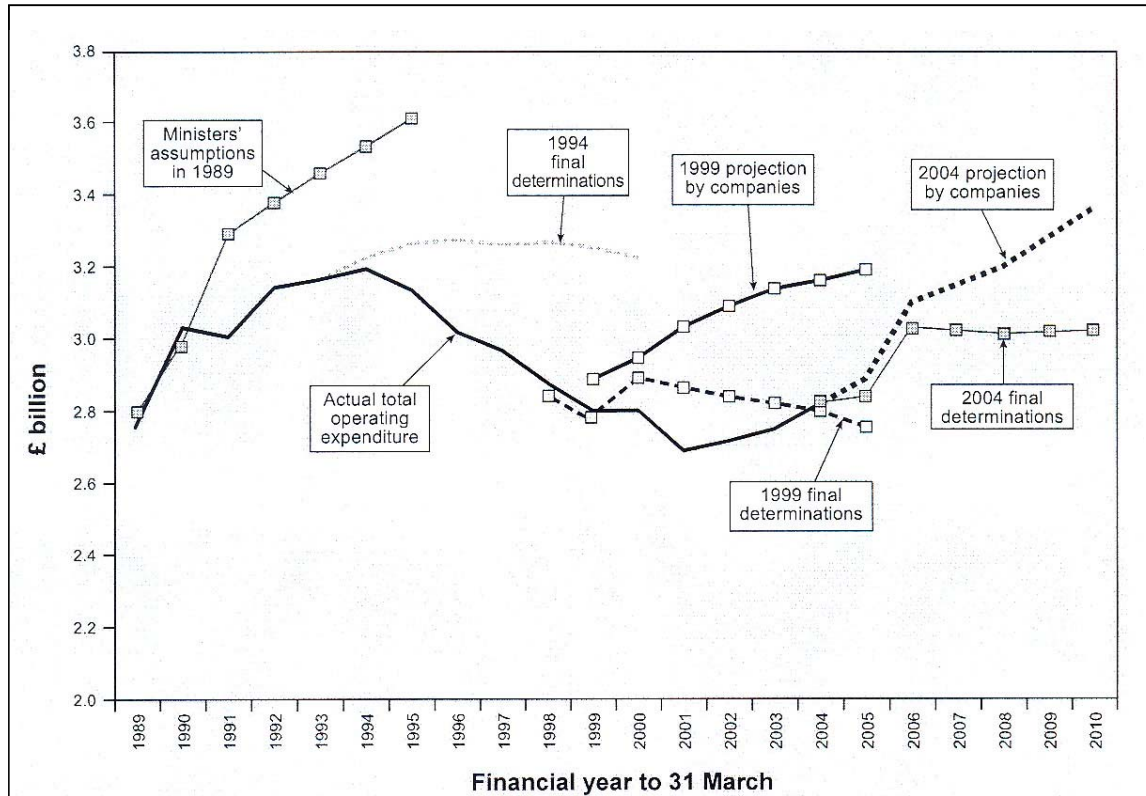
עליית המחירים לתקופה כולה היא 23 אחוזים.

ההבדלים בין החברות גדולים. המקדם הממוצע לתקופה של חברת מים וביוב אחת היה 6.9% לשנה ושל חברה אחרת 2.4%. בין חברות המים בלבד היתה אפילו אחת ש"זכתה" במקדם K שלילי.

התפתחויות

מאז ההפרטה בשנת 1989 עברו כבר שלוש תקופות הסדרה ועתה חלה הרביעית. מה היתה ההתפתחות במשק המים ובהסדרתו בשנים אלה?

איור 1: עלויות תפעול: הערכות בהסדרה ועלויות בפועל

ההיסטוריה של ההסדרה מסוכמת, עבור עלויות התפעול, באיור 1. בעת ההפרטה, עוד בטרם קם משרד המים, קבלה הממשלה את הסברי החברות בדבר התעריפים שדרושים לכיסוי עלויות השירות המשופר ואמצה בעקבותיהם הנחות מרחיקות לכת (Ministers' assumptions באיור). כזכור, מחירי התקרה נקבעו אז ל-10 שנים עם אפשרות בדיקה ותיקון לאחר 5; הקביעה היתה שהם יגדלו ריאליית ב-5.4% לשנה (מדד פלוס K), בממוצע לכל החברות. עלות התפעול בפועל (Actual) היתה נמוכה במידה ניכרת מהעלות שהיתה צפויה בהסדרה. ואמנם, משרד המים, קטע את התקופה בשנת 1994 ומאז ההסדרה היא לתקופות של חמש שנים. לתקופה ההסדרה 1995-2000 היתה ההערכה בעת הקביעה של התעריפים (Determination) שיעור עליית מחירים נחוץ של 1.5% לשנה; אך טוב היו העלויות נמוכות מהצפי—החברות השקיעו בנכסים חדשים והקטינו את תשומת העבודה ב-25%, כך חסכו בהוצאות. התקופה שמשנת 2000 נפתחה בירידת תעריפים ממוצעת מיידית של 12.3% (K שלילי) וירידה מתונה במשך תקופת ההסדרה. לפי הקביעה לתקופה האחרונה, לשנים 2010-2005, עליית התעריפים בשנה הראשונה תהיה 9.6% והממוצע לתקופה יהיה 4.2% לשנה (נמוך ממה שהחברות ביקשו).

אפשר ללמוד מההסתכלות על ההתייעלות וגורמיה דברים אחדים. האחד הוא שהמקום להתייעלות הוא בצמצום במספר העובדים. עלויות האנרגיה, פחת הנכסים, התחזוקה—

הן עלויות עליהן לחברות יש השפעה מוגבלת בלבד. החברות קבלו מהרשויות הציבוריות עובדים רבים ובהדרגה קטן מספרם (נמסר שלא היו פיטורים בכפייה). במקביל עלה השכר הממוצע לעובד, כנראה שהחברות הוציאו פעולות לקבלני משנה (מיקור חוץ) ונשארו עם עובדים ברמות גבוהות יחסית.

הדבר האחר הוא שלקראת תקופת הסדרה החברות מנסות לשכנע את המסדירים, בפעם הראשונה הממשלה ואחר כך משרד המיס, שבעתיד הקרוב צפויות עלויות גבוהות; למשל, באיור 1999 Projection by companies. עם הזמן משרד המיס למד; אולם בתקופת הלמידה הצליחו החברות להגיע לרווחים נאים. כאמור, כאשר עלתה מפלגת הלייבור לשלטון בשנת 1997 הוטל על החברות מס רווחי הון במקביל לירידה בתעריפים שהוזכרה לעיל. המשמעות של רווחים גדולים בתקופה אחת וירידה בתעריפים ומכת מס באחרת היא שהחברות פועלות בסביבה כלכלית מסוכנת. בתחרות, מקור הסיכון לחברות הוא במעשי האחרות, בשינויים בביקוש או בטכנולוגיות מפתיעות. כאן הסיכון הוא בהסדרה; הרגולטור, משרד המיס, והממשלה משנים את כללי המשחק. לצמצום רווחי החברות והגדלת הסיכון היתה השפעה ניכרת על פעולותיהן.

תשלום רווחים ומינוף—מעבר מהון עצמי להלוואות

התשואה שנקבעה להון המוכר היא ממוצע משוקלל של התשואה הדרושה על ההון העצמי וריבית על הלוואות. לתקופת ההסדרה 2005-2010 היתה התשואה המוכרת להון העצמי (לפני מס) 7% והריבית המוכרת היתה 4%; הראשונה גבוהה יותר מפני שהמשקיעים הון עצמי מסכנים את כספם שלהם. משרד המיס חישב את הממוצע בהנחה שהחברות תחזקנה בהון עצמי בשיעור של 55% מנכסיהן ו-45% ימומנו בהלוואות.

כל עוד שהבעלים צופים שהרווחים יהיו בגובה התשואה המוכרת להון העצמי, ומוטב יותר, הם ישאירו את הרווחים בחברה והסכומים שיצטברו ישמשו להשקעות והרחבת בסיס ההון. בחברות המיס, בתקופות בהן צומצמו הרווחים, הבעלים חלקו את הסכומים שיכלו לחלק כרווחים (דיבידנדים) וממנו את ההשקעות בהרחבת הלוואות. בשפה טכנית תוארה פעולת הבעלים כהוצאה של ההון העצמי ומינוף החברות. כאשר חברה בתחרות מחליפה הון עצמי בהלוואות היא מסכנת את קיומה, כי הלוואות יש להחזיר עם ריבית; חברה שלא תחזיר הלוואות, ואפילו אם קשייה זמניים, עלולה לפשוט את הרגל. הון עצמי, לעומת זאת, הוא כרית מרככת לתקופות קשות. לחברות מוסדרות, כפי שראינו, הסיכון תלוי בהתנהגות המסדיר (הרגולטור). אם לחברה אין רווחים, מצדה שהמפקח יעמיס על כתפיו את משימת השירות, במיוחד אחרי שהבעלים כבר הוציאו כרווחים את מה שהשקיעו ברכישת החברה.

ואמנם הבעלים של חברה אחת, חברת האם של חברת המיס והביוב של ווילס, הפכו את השירות שלהם לחברה דומת מלכ"ר (מוסד ללא כוונת רווח) והסתלקו. החברה החדשה נמצאת בבעלות רשמית של כמה עשרות אנשי ציבור בוילס, אך הבעלות אינה מעשית, אין להם רווחים והעניין שלהם בניהול יעיל של החברה עלול להיות מצומצם. ימים יגידו אם הניהול הציבורי הזה טוב מבעלות פרטית בפיקוח משרד המיס.

שינוי המבנה בוילס והחוב הגדל של תשע החברות האחרות החריפו את הביקורת הציבורית והדליקו נורות אדומות במשרד המיס; המשרד הגיב בהעלאת התעריפים והגדלת המקדם K לתקופת ההסדרה האחרונה. המהלך כנראה הצליח, יש כבר דיווח על חברה שהנפיקה מניות לציבור בימים אלה—היא גייסה הון עצמי. להרגעת הציבור, שמוצא עצמו עם תעריפים גדלים והולכים, מציין המפקח, מנהל משרד המיס, בדוח שלו בגופן מודגש **Price limits are as high as they need to be but no higher than they have to be**; בעברית פשוטה, תקרות המחירים גבוהות ככל שהן צריכות להיות אך אינן גבוהות יותר ממה שיש הכרח שתהיינה. ובעברית פשוטה עוד יותר, תסמכו עלינו.

האם הפרטה הצליחה?

קשה לענות על השאלה. לתשובה צריך היה להשוות את מצב במשק המים אילו לא היתה הפרטה למצבו היום. זאת איננו יכולים לעשות, אבל אפשר לסכם את ההתפתחויות מאז ההפרטה במישורים אחדים.

כאמור, מטרת ההפרטה היתה לגייס הון להשקעות ולשפר את היעילות. המדדים שנערכו מצביעים על שיפור ניכר ביעילות, עם זאת התעריפים עלו—בעשר השנים הראשונות ב-40% אחר כך ירדו, ועתה נקבע שהם יחזרו ויעלו בתקופת ההסדרה הקרובה ב-23%; עליית התעריפים מאז ההפרטה ועד שנת 2010 תסתכם ב-56 אחוזים. זו עלייה גבוהה במיוחד לאור הצפי המוקדם—שכנראה אמנם התממש—שהחברות תתייעלנה במידה ניכרת ועלויותיהן תקטנה. מכאן הביקורת על ההפרטה. המבקרים טוענים שאילו היו מרשים לרשויות הציבוריות להעלות תעריפים הן היו יכולות למלא את משימותיהן, לספק מים ולשמור על איכות הסביבה, ללא הענקת רווחים לבעלי הון פרטיים. מה עוד שאילו נשארו הרשויות הציבוריות על כנו, היתה העלאת התעריפים הדרושה קטנה יותר מפני שהרשויות לא היו חייבות בתשואה על ההון העצמי ולא שלמו מסים. זה ויכוח של "אילו" שספק אם יוכרע אי-פעם.

היבט נוסף הוא שיקול העמידה בתקנות איכות המים והסביבה. כל עוד הרשויות האזוריות היו ציבוריות, היה נהוג פירוש מקל של התקנות; למשל, היה מקרה שבו פרשו הרשויות איסור על ריכוז גבוה של חומר מסוים במים כאיסור על ריכוז ממוצע בכל כמות המים, בעוד שכוונת המחוקק—כך אפשר להניח—היתה שהאיסור מתקיים לגבי כל מנת מים שנמסרת לצרכנים. לאחר ההפרטה, ההספקה היא בידי חברות פרטיות וההקפדה אתן מלאה. כך יצא שההפרטה נעשתה בכדי לעמוד בתקנות, אך בפועל לעמוד בתקנות חריפות יותר ממה שהיו לפני ההפרטה.

התקנות עצמן מעוררות בבריטניה תרעומת רבה, "המתקינים הם פקידים בבריסל נעדרים ראיית חלופות וחסרי שיקולי תקציב". ואמנם מדי פעם מתעוררים ויכוחים בין משרד המים, שמנסה להאט העלאת תעריפים, לבין רשויות הבריאות או הסביבה הבריטיים, שהן האחראיות על קיום התקנות האירופאיות בארצן; הנצים פונים לממשלה שתפסוק.

הגישה המקורית של ליטלצ'ילד היתה של הסדרה ובקרה בשלט רחוק. הכוונה היתה טובה, המציאות היתה שונה. על משק המים מן ההכרח להשגיה: יש להבטיח שההשקעות נעשות כהלכה, שהתחזוקה אמנם מבטיחה שימור הנכסים לטווח הארוך, שאיכות המים והסביבה נשמרות, שהחומות הסיניות אינן נפרצות ועוד. ואמנם, במשרד המים מועסקים 210 עובדים, המשרד מפעיל חברות ייעוץ פרטיות וליד כל חברה אזורית יש משרד הנדסה פרטי שהוא המדווח הרשמי של הפעילות של החברה?² היו שטענו על כך שההסדרה בשיטת מחירי התקרה עברה למעשה לשיטת שיעור התשואה. ייתכן שהטענה הזו מוגזמת, אך הניסיון הבריטי מלמד שהתחזית של הכלכלנים— שנשענו על התיאוריה לפיה שיטת מחירי התקרה והתחרות בשוק ההון תבטחנה יעילות ויציבות ללא מעורבות "פקידים מיותרים"—היתה גם היא מוגזמת. אולי אף יהיה.

מראי מקום

כתובת אתר האינטרנט של משרד המים היא www.ofwat.gov.uk.
למבקשים נמסור ברצון רשימה של מקורות נוספים.

² בעיתונות התפרסם ש"עריק" מאחת החברות סיפר שהוא היה מועסק ביחידה בת חמישה עובדים לייצור מידע כוזב עבור רשויות הפיקוח.